

Inspektion vid Blekinge tingsrätt den 11–13 november 2014

Inledning

Den 11–13 november 2014 genomförde justitieombudsmannen Lars Lindström tillsammans med byråchefen Carina Bring Sjögren och föredragandena Erika Bergman, Marie-Louise Collin, Erika Enlund och Ida Olsson en inspektion vid Blekinge tingsrätt.

Inledande samtal

JO mottogs den 11 november 2014 av rådmannen AA, chefsadministratören BB och kanslichefen CC. De lämnade en redogörelse för förhållandena vid tingsrätten och uppgav i huvudsak följande.

Tingsrätten har 38 anställda varav sex rådmän. Det har varit svårt att rekrytera domare till tingsrätten och tingsrätten har därför under en lång tid varit underbemannad på domarsidan. Idag är alla domartjänster tillsatta. En rådmann kommer dock att gå i pension i vår varför en tjänst nyligen utlysts. När tingsrätten behöver förstärkning på domarsidan anlitas Domstolsverkets förstärkningsstyrka. Tingsrätten anlitar vidare en f.d. rådmann som arbetar med äldre tvistemål och förlikningar. Vid jävssituationer lånar tingsrätten in domare från Växjö tingsrätt och Kalmar tingsrätt.

Samtliga tvistemål lottas direkt på ansvarig domare. Brottmålen handläggs gemensamt av domarna och sätts ut på domarnas bestämda brottmålsting respektive dag för ungdomsmål. När ett brottmål har satts ut övertar domaren ansvaret för målet. Domarna har normalt ett brottmålsting per vecka enligt ett upprättat schema. Brottmål med häktade fördelas till en ansvarig domare när åtal har väckts. För häktningsförhandlingar finns ett jourssystem. Domstolsärenden och konkursmål lottas direkt på ansvarig domare. För närvarande handlägger samtliga domare utom lagmannen ärenden och konkurser. Efter årsskiftet ska konkurserna handläggas av två rådmän. Domstolsärendena ska då handläggas av de domare som inte handlägger konkurserna. Ärenden om hemliga tvångsmedel handläggs av lagmannen. Tingsrätten delar ansvaret för jour på helgerna med Kristianstads tingsrätt och Hässleholms tingsrätt.

Tingsrätten har två kansliorter, en i Karlskrona och en i Karlshamn. Kansliet i Karlshamn är för närvarande stängt i avvaktan på kommande renovering och det är oklart när verksamheten där kan återupptas.

För två år sedan påbörjade tingsrätten ett s.k. ROM-projekt. Projektet är en resultatbaserad målstyrning som går ut på att effektivisera verksamheten genom att hitta effektivare sätt att arbeta. Arbetet i projektet har fokuserats på tre frågor; att minska notariernas övertidsarbete, att korta ner handläggningstiden för tvistemålen och att höja servicenivån. Projektarbetet har lett till större nöjdhet bland medarbetarna.

CC överlämnade en specifikation över brottmålsting år 2015 samt en rapport angående ROM-projektet.

JO hade före inspektionen fått del av bl.a. arbetsordningen för tingsrätten med bilagor, verksamhetsplan, arbetsbeskrivning för beredningsorganisationen och statistikuppgifter.

Inspektionens omfattning

Vid inspektionen kontrollerades de 30 äldsta pågående brottmålen, de 30 äldsta pågående tvistemålen, de 30 äldsta pågående ärendena, de 50 senast avgjorda brottmålen, de 50 senast avgjorda tvistemålen och de 50 senast avgjorda ärendena. Vidare gick JO igenom de 15 äldsta pågående brottmålen, tvistemålen och ärendena som skulle avgöras respektive hade avgjorts av notarier, de 10 senaste häktnings- och konkursbesluten samt ärenden om tvångsmedel för åren 2012, 2013 och 2014. Dom- och beslutböcker och motsvarande sammanställningar för åren 2013 och 2014 granskades stickprovsvis.

Under inspektionen erhöles muntliga upplysningar rörande handläggningen av vissa mål och ärenden. De uppgifter som framkom redovisas inte i detalj i protokollet men har givetvis beaktats vid ställningstagandena.

Följande iakttagelser gjordes.

Tingsrättens arbetsordning

Fördelningen av s.k. ungdomsmål

Enligt 25 § första stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL, ska mål i tingsrätt och hovrätt mot den som inte har fyllt tjuugoett år handläggas av lagfarna domare som särskilt har utsetts av domstolen att handlägga sådana mål. Detsamma ska gälla i fråga om nämndemän som anlitas för tjänstgöring i sådana mål. I mål som rör brott på vilket endast böter kan följa får, enligt andra stycket, andra domare och nämndemän anlitas.

Tidigare (fram till den 1 juli 2001) gällde att ungdomsmålen skulle handläggas av domare som med avseende på intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare var särskilt lämpade för uppgiften. Det visade sig emellertid vara mycket svårt för domstolarna att tillämpa lämplighetsrekvisitet varför detta fick utgå när bestämmelsen gavs sin nuvarande lydelse. I förarbetena angavs emellertid att det finns flera fördelar med att handläggningen av ungdomsmål är koncentrerad

till vissa domare och rotlar, exempelvis genom att rotelinnehavaren får stor kunskap om de särskilda regler som gäller för just ungdomsmålen och för ungdomars situation i dag, och att det därför alltså finns skäl att behålla specialiseringen beträffande ungdomsmål (prop. 2000/01:56 s. 20 f).

JO Lars Lindström: I tingsrättens arbetsordning föreskrivs att lagmannen, rådmännen och nämndemännen är att anse som särskilt utsedda att handlägga ungdomsmål. Den föreskriften leder inte till att ungdomsmålen fördelas på det sätt som föreskrivs i 25 § LUL. Jag förutsätter att tingsrätten snarast ser till att ungdomsmålen fördelas på det sätt som föreskrivs.

Beredningssekreterarnas behörighet

Förordnande av målsägandebiträde

JO Lars Lindström: I tingsrättens arbetsbeskrivning för beredningsorganisationen daterad den 19 september 2014 anges under punkten 3.1.3. att beredningssekreterarna ska besluta om förordnande av målsägandebiträde. Emellertid kan ett förordnande för en beredningssekreterare inte avse uppgiften att meddela beslut som går att överklaga särskilt på annan grund än enligt 49 kap. 7 § rättegångsbalken, RB (16 § andra stycket 15 förordningen [1996:381] med tingsrättsinstruktion, TI). Justitiekanslern får enligt 1 § första stycket 3 och 3 § första stycket lagen (2005:73) om rätt för Justitiekanslern att överklaga vissa beslut överklaga ett beslut i fråga om förordnande av målsägandebiträde särskilt. Det är därför inte möjligt att låta en beredningssekreterare förordna målsägandebiträde.

Utfärdande av stämning i mål om underhåll enligt föräldrabalken

JO Lars Lindström: I tingsrättens arbetsbeskrivning för beredningsorganisationen anges vidare under punkten 3.2.3. att beredningssekreterarna ska utfärda stämning bl.a. i mål om underhåll enligt föräldrabalken, FB. Av 16 § andra stycket 2 TI följer dock att ett förordnande för en beredningssekreterare inte får avse att besluta om att utfärda stämning i tvistemål där förlikning om saken är tillåten. Tvister om underhållsbidrag är i princip av dispositiv natur (se Walin & Vängby, Föräldrabalken, 1 januari 2014, Zeteo, kommentaren till 7 kap.). Det är därför inte möjligt att låta en beredningssekreterare utfärda stämning i mål om underhåll enligt FB.

Brottmål

Utfärdande av stämning och bevakning av delgivning av stämning i brottmål

I mål B 2720-11 gav åklagaren in en ansökan om stämning till tingsrätten den 14 september 2012. Åklagaren väckte åtal för bl.a. ett snatteri som skulle ha ägt rum den 17 oktober 2011 och ett snatteri som skulle ha ägt rum den 16 augusti 2012. Den tilltalade var polsk medborgare. I början av oktober 2012 utfärdade tingsrätten stämning i målet och kallade till huvudförhandling. Förhandlingen ställdes in och ny förhandling planerades till den 16 januari 2013. Även den förhandlingen ställdes in eftersom den tilltalade inte var delgiven vare sig stämning eller kallelse. I mars 2013 kallade tingsrätten på nytt till huvudförhandling i målet. Tingsrättens

stämning och kallelse samt åklagarens ansökan om stämning översattes då till polska och skickades till den tilltalade på en adress i Polen. När den tilltalade inte blev delgiven upprättade tingsrätten den 15 maj 2013 en framställan om delgivning enligt artikel 5 i konventionen den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater. Framställan översattes och expedierades den 24 maj 2013. Tingsrätten fick inte något svar på sin framställan. Huvudförhandlingen ställdes därför in den 12 augusti 2013. Sedan kontaktade tingsrätten Migrationsverket och åklagaren för att höra om de hade några andra uppgifter om den tilltalade. Eftersom några nya uppgifter inte gick att få fram begärde tingsrätten den 28 augusti 2013 en personefterlysning angående den tilltalades adressuppgifter. Nästa åtgärd som vidtogs var att åklagaren den 7 juli 2014 återigen tillfrågades om målets fortsatta handläggning. Åklagaren svarade samma dag att kammaren inte hade uppgift om någon adress till den tilltalade. Sedan lade tingsrätten målet på bevakning till den 7 januari 2015. Den tilltalade var alltså inte delgiven stämning i målet. Åtalspreskription inträdde beträffande ett snatteri den 17 oktober 2013 och beträffande ett snatteri den 16 augusti 2014.

Mål B 1963-13 inleddes genom att en ansökan om stämning mot två tilltalade – DD och EE – kom in till tingsrätten den 22 augusti 2013. I början av september utfärdade tingsrätten stämning och kallade till huvudförhandling i målet. Förhandlingen fick dock ställas in eftersom ingen av de tilltalade kunde delges. Den 28 oktober 2013 kom det in ett hindersbevis beträffande EE och ytterligare en ansökan om stämning mot EE. Av ett utdrag ur folkbokföringen avseende EE från den 30 oktober 2013 framgick att EE fem dagar tidigare hade utvandrat och flyttat till en adress i Spanien. Trots att det i folkbokföringsregistret fanns en komplett adress till EE i Spanien gjorde tingsrätten inte några försök att delge EE i Spanien. Den 27 maj 2014 skickade tingsrätten i stället en skrivelse till åklagaren och påminde om att två av de gärningar som EE stod åtalad för var preskriberade. Vidare meddelade tingsrätten att EE var utvandrad till Spanien och ville ha besked om målets fortsatta handläggning. Följande dag lade åklagaren ned samtliga åtal mot EE och ett åtal mot DD. Beträffande DD kom det in ytterligare en stämningsansökan i målet den 27 maj 2014. Tingsrätten utfärdade stämning med anledning av den stämningsansökan den 16 juli 2014.

JO Lars Lindström: När en stämningsansökan kommer in till rätten, ska rätten enligt 45 kap. 8 § RB pröva om ansökan ska avvisas. Denna prövning bör ske snarast och torde i allmänhet göras i anslutning till att stämningsansökan kommer in till rätten. Om ansökan inte avvisas, ska rätten enligt 45 kap. 9 § RB utfärda stämning på den tilltalade att svara på åtalet. Någon tidsfrist för utfärdande av stämning har inte föreskrivits men bestämmelsen torde förutsätta att stämning utfärdas utan dröjsmål. I brottmål bör stämning inte utfärdas senare än inom ett par veckor efter det att stämningsansökan kommit in till rätten (jfr JO 1989/90, s. 30, dnr 2855-1987).

En stämning i brottmål ska delges den tilltalade personligen (33 kap. 6 § första stycket RB). Enligt 7 § delgivningslagen (2010:1932) är det den myndighet som handlägger ett mål eller ärende som har ansvar för att se till att delgivning sker.

Enligt 4 § tredje stycket delgivningsförordningen (2011:154) ska domstolen, om det inte är obehövt, anteckna bl.a. de åtgärder som har vidtagits för att genomföra delgivning. För att underlätta eftersökningen av en tilltalad kan tingsrätten begära s.k. personefterlysning hos polismyndigheten.

Personefterlysningar löper normalt ett år. Under det året måste från tingsrättens sida ändå aktiva eftersökningar av den enskilde göras, t.ex. i form av olika registerslagningar. Det bör således finnas rutiner för uppföljning av dessa mål och för ställningstagande till om efterlysningen ska förnyas eller inte.

Det är viktigt att tingsrätten utnyttjar de möjligheter som finns för att få den tilltalade delgiven innan åtalspreskription inträder. I mål B 1963-13 hade tingsrätten en adress till EE i Spanien. Trots det gjordes såvitt framgår av akten inte ett enda försök att delge EE efter den 28 oktober 2013. Det innebär att tingsrätten inte ens utfärdade stämning beträffande den stämningsansökan som kom in till domstolen den 28 oktober 2013. Det är inte acceptabelt. Det är inte heller godtagbart att det dröjde sju veckor innan tingsrätten utfärdade stämning mot DD med anledning av den stämningsansökan som kom in till domstolen den 27 maj 2014.

Med anledning av handläggningen i mål B 2720-11 vill jag erinra om vikten av att det i domstolens rutiner ingår att bevaka om åtalspreskription inträder under tiden som man handlägger ett mål.

Passiv handläggning på grund av nya misstankar om brott

Tingsrättens mål B 2021-12 inleddes genom att det kom in en framställan om förordnande av offentlig försvarare. Offentlig försvarare förordnades för en misstänkt och senare förordnades även målsägandebiträden för två målsäganden. Den 11 mars 2013 lämnade åklagaren in en ansökan om stämning i målet. Tingsrätten utfärdade då stämning och kallade till huvudförhandling. Den tilltalade kom inte till huvudförhandlingen så förhandlingen fick ställas in. Målet sattes omgående ut till huvudförhandling på nytt. Dagen innan den förhandlingen skulle äga rum, den 23 september 2013, meddelade ett av målsägandebiträden att den tilltalade hade skickat ett e-postmeddelande till hennes byrå. I meddelandet uttalades det hot mot målsägandebiträdet och hennes klient. Med anledning av innehållet i meddelandet ställdes den planerade huvudförhandlingen in. En förundersökning inleddes mot den tilltalade. Det aktuella målsägandebiträdet entledigades och fick i stället själv ett målsägandebiträde. Målet sattes sedan inte ut till ny huvudförhandling eftersom resultatet av den pågående förundersökningen avvaktades. Den 5 november 2014 meddelade åklagaren att förundersökningen hade lagts ned.

JO Lars Lindström: Enligt 45 kap. 3 § första stycket RB ska åtal som väckts mot någon för flera brott handläggas i en rättegång. Åtalen får dock handläggas var för sig om det är till fördel för målets handläggning och det inte finns särskilda skäl mot det (paragrafens lydelse från den 1 juli 2014). Presumtionen i denna bestämmelse för att åtal mot en person för flera brott ska handläggas i en rättegång gäller alltså inte i sådana fall då det enbart förekommer misstankar om ytterligare

brottslighet. Det finns därför enligt min mening i regel inte skäl att avvakta med att kalla till huvudförhandling i det stämde målet. Tvärtom medför en sådan handläggning ofta att ett slutligt avgörande av det målet onödigt drar ut på tiden.

Prövningen av de subjektiva rekvisiten i några brottmålsdomar

Under inspektionen granskades flera brottmål i vilka åklagaren hade väckt åtal mot de tilltalade för trafikbrott och angett i gärningsbeskrivningen att gärningen begåtts uppsåtligen eller av oaktsamhet.

I flera av dessa mål där de tilltalade förnekade gärningen angav tingsrätten i domskälen efter en genomgång av bevisningen i målet att åtalet var bevisat (se t.ex. mål B 2139-13, B 3031-13, B 30-14, B 181-14, B 544-14 och B 654-14).

I två av de granskade målen framgick av domen och åklagarens stämmingsansökan att den tilltalade hade erkänt gärningarna (mål B 1885-13 och B 280-14). Domarna i dessa mål var utformade som s.k. förenklade domar och tingsrätten skrev således inte några skäl för sitt avgörande.

I mål B 2682-13 var den tilltalade åtalad för att i två fall uppsåtligen eller av oaktsamhet ha brutit mot gällande lokala trafikföreskrifter. Av domen framgick att den tilltalade förnekade gärningarna och gjorde gällande att det hade saknats skyltning eller varit dåligt skyltat på platsen. I domskälen anförde tingsrätten, efter en genomgång av bl.a. utredningen i målet och viss rättslig reglering, att den av åklagaren åberopade skriftliga bevisningen var tillräcklig för att det skulle anses klarlagt att gällande hastighetsbegränsning på platsen var utmärkt genom skyltning vid de tillfällen körningarna ägde rum. Tingsrätten ansåg därför att den tilltalade i vart fall av oaktsamhet hade gjort sig skyldig till de åtalade gärningarna.

JO Lars Lindström: I 30 kap. 5 § RB finns bestämmelser om domens innehåll i brottmål. Häri stadgas bl.a. att en dom ska ange domskälen med uppgift om vad som är bevisat i målet (första stycket 5). Som ett minimikrav gäller att domskälen ska ge upplysning om de rättsfakta som ligger till grund för domslutet (Ekelöf m.fl., Rättegång V, 8:e uppl., s. 272).

I de ovan angivna åtalen hade åberopats alternativa subjektiva brottsrekvisit – uppsåt eller oaktsamhet. Av domskälen i de mål där tingsrätten kom fram till att åtalet var ”bevisat” framgick emellertid inte vilket av dessa subjektiva brottsrekvisit som tingsrätten fann styrkt. Det är således oklart om de tilltalade har dömts för att ha begått brott uppsåtligen eller av oaktsamhet. Detsamma gäller i de mål där förenklade domar upprättades därför att den tilltalade erkänt brott. Enligt min uppfattning kan vidare uttrycket ”i vart fall av oaktsamhet” som användes i domen i mål B 2682-13 ge intryck av att rätten inte ens prövat huruvida uppsåt förelegat utan i stället endast prövat frågan om oaktsamhet, vilket givetvis inte vore ett korrekt tillvägagångssätt från tingsrättens sida.

Mot bakgrund av nu nämnda oklarheter och otydligheter anser jag att de angivna domarna är bristfälliga. Om åklagaren åberopar två alternativa subjektiva rekvisit bör tingsrättens dom innehålla ett ställningstagande till vilket av dessa rekvisit som rätten har funnit bevisat.

Bristande domsmotiveringar

I mål B 174-14 var tre tilltalade åtalade för bl.a. rån, människorov och misshandel enligt en utförlig gärningsbeskrivning. Åtalet för misshandel i den här delen avsåg endast två av de tilltalade. Av domen framgick att samtliga tilltalade förnekade att de hade gjort sig skyldiga till rån och människorov. De två som även var åtalade för misshandel erkände vissa delar av åtalet i den delen. I sina domskäl redovisade tingsrätten att förhör hade hållits med målsäganden och de tilltalade samt två vittnen. Vidare framgick att viss skriftlig bevisning hade åberopats och att en ljudupptagning hade spelats upp. När det gällde åtalen för rån, människorov och misshandel skrev tingsrätten följande skäl i domen:

[Målsägandens] uppgifter om händelseförloppet framstår som mycket osäkra. Utredningen i övrigt är inte sådan att åtalen för rån och människorov trots detta kan anses styrkta. Dessa åtal bör ogillas. Genom [två tilltalades] erkännanden och vad utredningen i övrigt ger vid handen är emellertid tillförlitligen styrkt att de gemensamt och i samförstånd vid en parkering i Ronneby misshandlat [målsäganden] genom att utdela slag som träffade överkroppen och utdela åtminstone en spark som träffade på ena knäet samt att misshandeln medfört smärta. [De två tilltalade] ska för detta dömas för misshandel, som inte kan bedömas som ringa.

I mål B 2260-13 var den tilltalade FF åtalad för misshandel. FF kom inte till huvudförhandlingen men hennes offentliga försvarare var närvarande. Målet avgjordes trots att FF inte var närvarande. Av domen framgick att försvararen ifrågasatte lämpligheten av detta. Det antecknades vidare att FF under förundersökningen hade bekräftat att hon hade träffat målsäganden den aktuella kvällen men att hon till följd av berusning inte hade något minne av att det som påstods ha hänt. Åklagaren åberopade viss skriftlig bevisning och förhör hölls med målsäganden och hennes make. Tingsrättens egentliga domskäl i den här delen hade följande lydelse:

Genom den åberopade bevisningen finner tingsrätten klarlagt att FF utövade sådant våld mot [målsäganden] som åklagaren påstått. FF ska därför dömas för misshandel, som inte är att bedöma som ringa.

JO Lars Lindström: I 30 kap. 5 § första stycket RB finns bestämmelser om vad en brottmålsdom ska innehålla. Enligt bestämmelsens femte punkt ska i domen anges domskälen med uppgift om vad som är bevisat i målet. Med domskälen avses de skäl som bestämt utgången i målet såväl i bevisfrågan som i rättsfrågan.

Jag beslutar mot bakgrund av detta att ta upp frågan om tingsrättens motivering av de två domarna till utredning i särskilda ärenden

En fråga om sekretess

I mål B 1666-13 åtalades en person för sexuellt övergrepp mot barn. Huvudförhandlingen i målet ägde rum den 17 juni 2014. Förhandlingen hölls inom stängda dörrar med stöd av 5 kap. 1 § RB och 35 kap. 12 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL. Tingsrätten meddelade dom i målet den 2 juli 2014. Under rubriken Målsägande i domen angavs ”Sekretess A, se Partsbilaga sekretess”. Till domen fogades en bilaga innehållande målsägandens namn och adress. Det fanns inte något förordnande om sekretess i tingsrättens domslut.

JO Lars Lindström: Av 43 kap. 5 § OSL framgår att sekretessbestämmelser för uppgifter i ett mål i en domstols rättskipande eller rättsvårdande verksamhet upphör att vara tillämpliga i målet, om uppgifterna läggs fram vid en offentlig förhandling i samma mål. Lägg sekretessreglerade uppgifter fram vid förhandling inom stängda dörrar, kvarstår tillämpligheten av sekretessbestämmelsen under den fortsatta handläggningen om domstolen inte beslutar annat. Sedan domstolen har skilt målet ifrån sig, kvarstår dock sekretessbestämmelsens tillämplighet endast om domstolen i domen har förordnat om det.

I 43 kap. 8 § första och andra styckena OSL anges bl.a. att en sekretessbestämmelse som gäller för uppgift i ett mål eller i ett ärende i domstolens rättskipande eller rättsvårdande verksamhet upphör att vara tillämplig i målet eller i ärendet, om uppgiften tas in i en dom eller ett annat beslut såvida inte domstolen har förordnat att sekretessbestämmelsen ska vara tillämplig även i fortsättningen.

Det är uppenbart att tingsrätten hade för avsikt att förordna om sekretess i domen. Så kom dock inte att ske av någon anledning. De uppgifter som lades fram vid huvudförhandlingen har därmed blivit offentliga. Detsamma gäller den bilaga till domen som innehåller målsägandens identitet. Jag vill framhålla vikten av att den som behandlar uppgifter som är sekretessreglerade sköter detta med stor omsorg och noggrannhet. Bristar i den hanteringen kan leda till allvarliga konsekvenser för den enskilde.

Vad får en tingsnotarie handlägga?

I mål B 446-14 åtalades en person för fyra fall av ringa narkotikabrott, ett ringa dopningsbrott och ett brott mot lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål. Den tilltalade hade tidigare dömts till skyddstillsyn med särskild behandlingsplan. Den aktuella brottsligheten innebar att den tilltalade hade återfallit i brott under pågående övervakningstid och därefter även under pågående prövotid. Målet avgjordes efter huvudförhandling av en notarie och tre nämndemän. Den tilltalade dömdes särskilt till dagsböter.

JO Lars Lindström: Enligt 18 § första stycket 1 TI får lagmannen förordna en tingsnotarie som har tillräcklig kunskap och erfarenhet att på eget ansvar handlägga mål om brott för vilket inte är föreskrivet svårare straff än böter eller fängelse i högst sex månader om det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter och det i målet inte är fråga om företagsbot. Ett förordnande för en tingsnotarie att handlägga brottmål får dock inte avse mål som är omfattande eller svåra eller som av någon annan orsak kräver särskild erfarenhet (18 § tredje stycket TI).

Det aktuella målet rörde en sådan situation som regleras i 34 kap. brottsbalken. I målet fanns det möjlighet för rätten att besluta att den tidigare utdömda skyddstillsynen skulle avse även den nya brottsligheten eller att döma särskilt för de nya brotten. Dessutom fanns det möjlighet att under vissa förutsättningar undanröja den utdömda skyddstillsynen och döma till annan påföljd. Jag har inga synpunkter på tingsrättens påföljdsval. Däremot anser jag inte att det var lämpligt att målet handlades av en tingsnotarie.

Övrigt

I mål B 3039-13 fanns två tilltalade. En av dem var åtalad för bl.a. en skadegörelse av egendom tillhörande Blekinge läns landsting. I åklagarens ansökan om stämning var landstinget upptaget som målsägande. Landstinget framställde dock aldrig något skadeståndsyrkande i målet. Trots det angav tingsrätten landstinget under rubriken Målsägande i sin dom.

I mål B 1139-14 meddelades dom den 17 september 2014. Av domens första sidor framgick att det fanns två målsägande som var parter i målet och under yrkanden m.m. i domen framgick att målsägandena yrkade att den tilltalade skulle förpliktas att utge skadestånd till dem. I domskälen kom tingsrätten fram till att skadeståndsyrkandena skulle ogillas. Tingsrättens ställningstaganden i fråga om målsägandenas enskilda anspråk framgick dock inte av tingsrättens domslut och något beslut om rättelse av domen fanns inte.

JO Lars Lindström: Av 30 kap. 5 § första stycket RB framgår hur en brottmålsdom ska utformas. Domen ska i skilda avdelningar ange bl.a. parterna (punkten 2), domslutet (punkten 3) och domskälen med uppgift om vad som är bevisat i målet (punkten 5). Endast den som verkligen är part i målet ska tas upp i domen och givetvis ska uppgifterna i domslutet överensstämma med de bedömningar och slutsatser som anges i domskälen.

Jag vill framhålla vikten av att utformningen av domar och slutliga beslut sker med noggrannhet. En dom eller ett beslut ska naturligtvis granskas ingående innan avgörandet undertecknas och expedieras.

Tvistemål

Långsam handläggning m.m. i tre tvistemål

Under inspektionen uppmärksammades ett antal mål där handläggningstiden hade varit omotiverat lång och i vilka handläggningen hade präglats av passivitet och under perioder avstannat helt. Som exempel kan nämnas följande:

I mål T 650-10, som gällde vårdnad om barn m.m., inkom ansökan om stämning den 5 mars 2010. Ett sammanträde för muntlig förberedelse hölls den 28 april 2010. Utsatta huvudförhandlingar den 1 juni 2011 och den 17 augusti 2011 ställdes in. Ett ytterligare sammanträde för muntlig förberedelse hölls den 4 juni 2012 och den 27 oktober 2014 kallade tingsrätten till ett nytt sådant sammanträde. Tingsrättens handläggning stannade under perioder helt av och någon tidsplan hade inte upprättats i målet.

Mål T 2704-11, som rörde en fordran, inleddes genom en ansökan om stämning den 14 oktober 2011. Sedan stämning utfärdades den 31 oktober 2011 följde en omfattande skriftväxling mellan parterna. Tingsrättens handläggning stannade av helt mellan den 7 maj 2012 och den 22 augusti 2013. Något sammanträde för muntlig förberedelse hade inte hållits och någon tidsplan eller sammanställning hade inte upprättats i målet.

Mål FT 1460-11 anhängiggjordes genom ett överlämnande från Kronofogdemyndigheten den 30 maj 2011. Sammanträden för muntlig förberedelse hölls den 10 november 2011 och den 9 oktober 2013. I målet hade en omfattande skriftväxling skett mellan parterna som vid flera tillfällen hade begärt och beviljats anstånd. Mellan den 23 maj 2012 och den 22 februari 2013, den 29 april 2013 och den 2 augusti 2013 samt den 24 januari 2014 och den 30 maj 2014 stannade tingsrättens handläggning av helt. Någon tidsplan eller sammanställning hade inte upprättats i målet.

JO Lars Lindström: Jag beslutar att ta upp tingsrättens handläggning av de tre tvistemålen till utredning i särskilda ärenden.

Rättens skyldighet att driva förberedelsen framåt

Under inspektionen granskades flera mål där det kunde konstateras att tingsrätten på olika sätt hade brustit i skyldigheten att driva förberedelsen av tvistemål framåt mot ett snabbt avgörande. Som exempel kan nämnas följande:

I mål T 751-12 inkom ansökan om stämning den 20 mars 2012. Sammanträden för muntlig förberedelse hölls den 14 september 2012 och den 2 november 2012. I målet hade en omfattande skriftväxling skett mellan parterna som vid flera tillfällen hade begärt och beviljats anstånd. Mellan den 21 februari 2014 och den 16 juli 2014 stannade tingsrättens handläggning av helt. Målet är utsatt till huvudförhandling den 16 februari 2015. Någon sammanställning hade inte upprättats i målet.

Mål T 1023-12 inleddes genom en ansökan om stämning den 20 april 2012. Ett sammanträde för muntlig förberedelse hölls den 11 december 2012 vid vilket tingsrätten förelade kärandena att inkomma med viss komplettering senast den 15 februari 2013 och svarandena att yttra sig över kompletteringen senast den 15 april 2013. Sedan kärandena hade inkommit med en komplettering enligt föreläggandet och tingsrätten hade skickat över den till svarandena den 19 februari 2013 avhörde inte svarandena förrän den 19 juni 2013 då de begärde anstånd med att inkomma med yttrande enligt föreläggandet. Trots att det dröjde två månader från det att svarandena skulle ha inkommit med ett yttrande tills de hördes av vidtog tingsrätten inte någon åtgärd i målet under den tiden. Någon sammanställning hade inte upprättats i målet.

Mål T 1364-12 inleddes den 25 maj 2012 genom en ansökan om stämning. Två utsatta sammanträden för muntlig förberedelse ställdes in. Den 10 oktober 2013 hölls ett sådant sammanträde. I målet hade tingsrätten beviljat parterna anstånd vid ett mycket stort antal tillfällen (närmare bestämt vid 18 tillfällen). Någon tidsplan eller sammanställning hade inte upprättats i målet. Den 30 oktober 2014 skickade tingsrätten ut kallelser till huvudförhandling.

Mål T 1481-12 anhängiggjordes genom en ansökan om återvinning den 11 juni 2012. Ett sammanträde för muntlig förberedelse hölls den 11 juni 2013. I målet hade tingsrätten beviljat parterna anstånd vid ett mycket stort antal tillfällen (21 tillfällen). Någon sammanställning hade inte upprättats i målet.

I mål T 2300-12 inkom en ansökan om stämning den 21 september 2012. Ett sammanträde för muntlig förberedelse hölls den 28 januari 2013. I målet hade en omfattande skriftväxling skett mellan parterna som vid flera tillfällen hade begärt och beviljats anstånd. Någon sammanställning eller tidsplan hade inte upprättats i målet.

Mål T 3088-12 anhängiggjordes genom ett överlämnande från Kronofogdemyndigheten den 11 december 2012. Tingsrättens handläggning avstannade helt mellan den 16 maj 2013 och den 14 mars 2014. Något sammanträde för muntlig förberedelse hade inte hållits i målet.

Mål T 3181-12 anhängiggjordes genom ett beslut den 14 december 2012 att ett enskilt anspråk i ett brottmål skulle avskiljas och handläggas i den för tvistemål stadgade ordningen. Därefter vidtog inte tingsrätten någon åtgärd i målet förrän den 8 november 2013.

Mål FT 1511-13 anhängiggjordes genom ett beslut den 19 juni 2013 att ett enskilt anspråk i ett brottmål skulle avskiljas och handläggas i den för tvistemål stadgade ordningen. Tingsrättens handläggning avstannade helt mellan den 21 augusti 2013 och den 13 juni 2014. Den 27 augusti 2014 hölls ett sammanträde för muntlig förberedelse.

Mål FT 22-14 anhängiggjordes den 2 januari 2014 genom ett överlämnande från Kronofogdemyndigheten. Vid ett sammanträde för muntlig förberedelse den 22 april 2014 träffade parterna en förlikning. I protokollet från sammanträdet antecknades att käranden åtog sig att utföra vissa åtgärder senast den 22 maj 2014 och att svaranden åtog sig att senast sju dagar därefter erlagga viss betalning till käranden. Enligt protokollet skulle käranden återkalla sin talan senast sju dagar efter att svaranden hade erlagt betalning. Efter att protokollet från sammanträdet expedierades den 29 april 2014 hade ingenting hänt i målet.

JO Lars Lindström: Sedan den 1 januari 2011 finns i regeringsformen ett uttryckligt krav på att en rättegång ska genomföras inom skälig tid (2 kap. 11 § andra stycket). Sedan tidigare föreskrivs det i 42 kap. 6 § tredje stycket RB att rätten ska driva förberedelsen av ett mål med inriktning på ett snabbt avgörande. Denna förpliktelse fullgör rätten främst genom formell processledning som består i olika åtgärder för att styra processens yttre förlopp, men även genom materiell processledning, som bl.a. innebär att rätten ska verka för att tvistefrågorna blir klarlagda. För att kunna fullgöra sin skyldighet är det av vikt att rätten agerar med fasthet i båda nu nämnda avseenden och hela tiden är aktiv under förberedelsen.

Enligt 42 kap. 6 § fjärde stycket RB ska rätten upprätta en tidsplan för målets handläggning, om det inte på grund av målets beskaffenhet eller av något annat särskilt skäl är obehövligt. En omsorgsfullt upprättad tidsplan medför en uppstramning och effektivisering av förberedelsen och ger såväl parterna som rätten en god överblick över processen och vilka åtgärder som återstår att vidta för att få målet till avgörande (prop. 2004/05:131 s. 132 f).

Ett ytterligare sätt att skapa en god överblick över processen och vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att målet ska bli klart för avgörande är att i enlighet med 42 kap. 16 § RB göra en skriftlig sammanställning av parternas yrkanden och invändningar samt de omständigheter som dessa grundas på. En sådan sammanställning skapar förutsättningar för en koncentrerad och effektiv huvudförhandling. Arbetet med sammanställningen tvingar parterna att precisera sina ståndpunkter. En välskriven sammanställning kan också många gånger vara till stor hjälp vid domskrivningen (se Fitger m.fl., Rättegångsbalken, 1 april 2013, Zeteo, kommentaren till 42 kap. 16 § RB).

När ett skriftligt svaromål har kommit in är presumtionen att ett sammanträde för muntlig förberedelse ska hållas (se 42 kap. 9 § tredje stycket RB). Om förberedelsen i för stor utsträckning bedrivs på så sätt att en skrivelse från den ena parten översänds till motparten med föreläggande att komma in med ett skriftligt yttrande inom viss angiven tid finns det risk att domstolen blir en "brevlåda" för parternas skriftväxling. Handläggningstiden kan i många mål förkortas om rätten i större utsträckning tillämpar en ordning med muntlig förberedelse i syfte att klarlägga parternas ståndpunkter.

Det är även viktigt att rätten vid behov använder sig av de möjligheter att påskynda målet som RB tillhandahåller. Som exempel kan nämnas s.k. stupstocks förelägganden eller möjligheten att meddela att förberedelsen vid viss senare tidpunkt ska anses vara avslutad (42 kap. 15 och 15 a §§ RB) liksom möjligheten att hålla ytterligare ett eller flera sammanträden för muntlig förberedelse i situationer då parternas processföring gör det svårt att effektivt driva förberedelsen framåt genom ett skriftligt förfarande.

Jag kan konstatera att i några mål, t.ex. mål T 1364-12 och T 2300-12, hade någon tidsplan inte upprättats trots att det inte kan sägas vara obehövligt. I flera mål hade det också, enligt min uppfattning, varit till fördel för handläggningen om en sammanställning hade gjorts. I flera mål har tingsrätten benämnt protokoll från sammanträden för muntliga förberedelser som "sammanställningar". Dessa protokoll är dock inte sådana sammanställningar som avses i 42 kap. 16 § RB.

Jag vill därför framhålla att dessa åtgärder bidrar till att effektivisera handläggningen av tvistemålen.

Vidare har rätten i flera mål, t.ex. mål T 751-12, T 1364-12, T 1481-12 och T 2300-12, enligt min uppfattning tillåtit en alltför omfattande skriftväxling. I mål T 751-12 har skriftväxling mellan parterna pågått sedan sammanträden för muntlig förberedelse hölls den 14 september 2012 och den 2 november 2012. Målet är utsatt till huvudförhandling den 16 februari 2015, dvs. nästan tre år efter att det anhängiggjordes vid tingsrätten. Efter den muntliga förberedelsen den 28 januari 2013 i mål T 2300-12 vidtog tingsrätten i princip inte några andra åtgärder än att förelägga parterna att yttra sig över varandras yttranden och bevilja parterna anstånd. Någon huvudförhandling var vid tidpunkten för inspektionen inte utsatt. I mål T 1364-12 och T 1481-12 skedde en omfattande skriftväxling och tingsrätten beviljade parterna anstånd vid omkring 20 tillfällen. Jag anser att domstolen i dessa

fall i princip har fungerat som en sådan ”brevlåda” som jag beskrev ovan. Jag vill här återigen betona tingsrättens skyldighet att vara aktiv under handläggningen och att driva förberedelsen framåt mot ett avgörande. Ett stort antal anstånd, även kortare sådana, riskerar naturligtvis att medföra att målets handläggningstid förlängs i inte oväsentlig mån. Jag anser därför att det finns skäl för domstolen att vara restriktiv med att bevilja anstånd.

I mål T 751-12 hade tingsrättens handläggning helt avstannat mellan den 21 februari 2014 och den 16 juli 2014. I mål T 3088-12 avstannade tingsrättens handläggning helt mellan den 16 maj 2013 och den 14 mars 2014. I mål T 3181-12 dröjde det 11 månader från det att målet anhängiggjordes tills tingsrätten vidtog någon åtgärd i målet. I mål FT 1511-13 avstannade tingsrättens handläggning helt mellan den 21 augusti 2013 och den 13 juni 2014. I mål FT 22-14 hade tingsrätten, trots att parterna hade åtagit sig att utföra vissa åtgärder senast vissa datum, inte vidtagit någon åtgärd i målet sedan ett protokoll från ett sammanträde för muntlig förberedelse expedierades den 29 april 2014. Sådana långa uppehåll i handläggningen som förekom i dessa mål är inte godtagbara.

I vissa mål tog det lång tid innan ett sammanträde för muntlig förberedelse sattes ut. I mål T 1481-12 dröjde det ett år från det att målet anhängiggjordes vid tingsrätten till dess ett sammanträde för muntlig förberedelse hölls. Det får i många fall antas vara till fördel för handläggningen av ett mål att ett sammanträde hålls i ett tidigt skede.

Fråga om vilandeförklaring av ett tvistemål om enskilt anspråk i anledning av brott

Mål FT 1044-13 anhängiggjordes den 18 april 2013 genom att rätten förordnade att en talan om enskilt anspråk skulle avskiljas från ett brottmål och handläggas i den för tvistemål stadgade ordningen. Tingsrätten vidtog inte några åtgärder i målet förrän den 26 mars 2014, vilket var några dagar efter det att brottmålsdomen, som meddelades den 2 maj 2013, hade vunnit laga kraft. Något beslut om att förklara målet vilande hade inte fattats.

JO Lars Lindström: Anser en part att ett mål onödigt uppehålls genom ett beslut av rätten, får han eller hon enligt 49 kap. 7 § RB överklaga beslutet särskilt. En part har alltså möjlighet att få till stånd en överprövning av bl.a. beslut om vilandeförklaring. Enbart en underlåtenhet att vidta några åtgärder anses däremot inte kunna bli föremål för ett överklagande med stöd av det nämnda lagrummet. Om handläggningen i praktiken kommer att avstanna under längre perioder, t.ex. i avvaktan på ett avgörande från en annan domstol eller från en myndighet, är det därför viktigt att en vilandeförklaring kommer till uttryck genom ett formellt beslut. Så borde ha skett i mål FT 1044-13.

Tidsutdräkt m.m. i två mål om bl.a. vårdnad om barn i vilka rätten hade utsett en medlare

I mål T 3214-12 uppdrog rätten den 22 februari 2013 åt en medlare att försöka få föräldrarna att nå en samförståndslösning som var förenlig med barnens bästa.

Medlaren skulle senast den 22 mars 2013 lämna en redogörelse för de åtgärder han hade vidtagit. Sedan medlaren hade begärt ytterligare tid förlängde rätten tiden för redovisningen först till den 15 april 2013 och sedan till den 1 juli 2013. Därefter hade rätten inte fattat något beslut om inom vilken tid medlaren skulle lämna sin redogörelse. Tingsrätten hade ännu inte avgjort målet och hade inte upprättat någon tidsplan.

JO Lars Lindström: Jag beslutar att ta upp tingsrättens handläggning av mål T 3214-12 till utredning i ett särskilt ärende.

I mål T 2507-12 uppdrog rätten den 20 september 2013 åt en medlare att försöka få föräldrarna att nå en samförståndslösning som var förenlig med barnens bästa. Medlaren skulle senast den 17 oktober 2013 lämna en redogörelse för de åtgärder som hade vidtagits. Därefter förlängde rätten på medlarens begäran tiden för när medlaren skulle lämna sin redogörelse vid fem tillfällen. Den 31 mars 2014, dvs. sex månader efter att medlaren hade fått uppdraget, lämnade han sin redogörelse. Under tiden medlingsuppdraget pågick vidtog tingsrätten inte några åtgärder i målet. Målet avgjordes genom dom den 19 september 2014.

JO Lars Lindström: Enligt 6 kap. 18 a § FB får rätten ge en medlare i uppdrag att försöka få föräldrarna att nå en samförståndslösning som är förenlig med barnets bästa. Av andra stycket följer att medlaren inom den tid som rätten bestämmer ska lämna en redogörelse för de åtgärder som har vidtagits. Tiden får inte sättas längre än fyra veckor men rätten får förlänga tiden om det finns förutsättningar att nå en samförståndslösning. Medlingen äger rum under målets förberedelseskede. Det innebär att tillämpningen av detta institut begränsas av rättens skyldighet att driva förberedelsen med inriktning på ett snabbt avgörande av målet (se mitt beslut den 3 april 2013 i JO:s dnr 1814-2012). Kravet på snabbhet har också föranlett att huvudregeln i lagen är att medlarens uppdrag ska slutföras inom fyra veckor. När bestämmelsen i 6 kap. 18 a § FB infördes angavs att när det gäller möjligheten att förlänga tiden för medlarens uppdrag bör domstolen kunna medge en kortare förlängning av tiden, t.ex. om en samförståndslösning bedöms vara nära förestående (prop. 2005/06:99 s. 64 och 91). Det är domstolen som bestämmer hur förberedelsen av ett tvistemål ska skötas. I mål om vårdnad och umgänge är domstolens ansvar för bedrivandet av förberedelsen särskilt påtaglig eftersom det inte bara är föräldrarna som berörs utan även deras barn (se mitt beslut den 17 oktober 2014 i JO:s dnr 6418-2013). För att undvika att riskera att handläggningstiden förlängs i onödan är det viktigt att rätten noga överväger i vilka mål det kan vara lämpligt att använda medlingsinstitutet. Jag anser att det därför också finns starka skäl för domstolen att iaktta försiktighet med att förlänga tiden inom vilken en medlare ska redovisa uppdraget.

Utformningen av vissa tvistemålsdomar

Utformningen av två domar i mål om vårdnad om barn m.m.

I mål T 1860-13 meddelade tingsrätten en 32 sidor lång dom. Domen inleddes med ett avsnitt rubricerat "Bakgrund" som upptog nio sidor. Avsnittet innehöll en redogörelse för vad som förevarit i en tidigare familjerättslig tvist mellan parterna.

Det följande avsnittet var rubricerat ”Yrkanden m.m.” och upptog fyra sidor. Avsnittet innehöll, förutom parternas yrkanden och inställning, en redogörelse för de interimistiska beslut som hade fattats i målet. Tingsrättens motivering, dvs. de egentliga domskälen, upptog två sidor.

I mål T 809-13 förordnade tingsrätten i domen bl.a. att parternas gemensamma barn skulle ha rätt till umgänge med ena parten ”på sätt som framgår av bilaga 1”. Som bilaga 1 till domen hade tingsrätten bifogat en handling som var i det närmaste helt oläslig.

JO Lars Lindström: I 17 kap. 7 § RB finns bestämmelser om vad en tvistemålsdom ska innehålla. Häri anges bl.a. att en dom ska ange domslutet, parternas yrkanden och invändningar samt de omständigheter som dessa grundas på och domskälen med uppgift om vad som är bevisat i målet. Inom ramen för dessa regler har den enskilde domaren en stor frihet att utforma och skriva en dom. En målsättning bör emellertid vara att skriva domarna så att de blir begripliga för alla som tar del av dem. Domaren bör vidare undvika onödigt information som saknar betydelse för sammanhanget. I ett familjerättsligt mål kan det givetvis vara av intresse att i domen teckna en bakgrund till tvisten och redogöra för tidigare beslut och domar gällande barnet. Domen i mål T 1860-13 innehåller emellertid därutöver information som helt saknar betydelse för tingsrättens bedömning och för belysningen av de omständigheter som parternas respektive talan grundas på. I domen redogörs exempelvis för datum och klockslag för sammanträden som ägde rum i det tidigare målet mellan parterna samt uppgifter om hur parterna kallades till sammanträdena. I domen har vidare infogats bl.a. vad som antecknats i protokoll från sammanträden i det tidigare målet mellan parterna samt tingsrättens skäl för de interimistiska beslut som hade fattats i de båda målen. Jag anser att domen i mål T 1860-13 till följd av det anförda uppvisar stora brister i överskådlighet och att relevanta delar helt drunknar i uppenbart onödigt information. – Att som i mål T 809-13 i domslutet hänvisa till en bilaga som är i det närmaste helt oläslig är givetvis inte heller acceptabelt.

Utformningen av tredskodomar

I mål T 1081-13, T 3120-13 och T 1537-14 meddelade tingsrätten tredskodomar. I domarna hänvisades kärandens yrkanden och grunder till en bilaga till domen. I mål T 1081-13 fogades till domen – förutom ansökan om stämning – två kopior av skuldebrev inklusive allmänna villkor för skuldebreven, två handlingar från en bank gällande uppsägning av krediter, ett meddelande från Kronofogdemyndigheten avseende delgivning, två hindersbevis samt en handling från en bank avseende generell pantsättning. I mål T 3120-13 fogades till domen – förutom ansökan om stämning – ett skuldebrev, en handling benämnd allmänna villkor, ett anställningsavtal, en handling från en bank gällande uppsägning av en kredit, två utdrag från Infotorg med personinformation, ett hindersbevis, ett meddelande från Kronofogdemyndigheten avseende delgivning samt ett följbrev vid partsdelgivning från Kronofogdemyndigheten. I mål T 1537-14 fogades till domen – förutom överlämnandeskriften från Kronofogdemyndigheten – åtta utdrag från Försäkringskassan avseende begäran om föräldrapenning och uppgifter om

inkomst m.m., två beslut från Försäkringskassan samt två handlingar med kontrolluppgifter.

JO Lars Lindström: Enligt 17 kap. 8 § RB får tredsokodomar utfärdas i förenklad form. Av 22 § förordningen (1996:271) om mål och ärenden vid allmän domstol, MÄF, framgår att innehållet i en tvistemålsdom som utfärdas i förenklad form inte behöver redovisas i skilda avdelningar samt att de omständigheter som yrkanden eller bestridanden grundas på får redovisas i bilageform. Något hinder mot att i en tredsokodom redovisa grunderna för käromålet genom att hänvisa till en domsbilaga finns alltså inte. Av tredsokodomen måste dock gå att utläsa vilken konkret tvist som har avgjorts. Även för tredsokodomar gäller vidare att en målsättning bör vara att skriva domarna så att de blir begripliga för alla som tar del av dem samt att onödiga information som saknar betydelse för sammanhanget undviks. Många av de handlingar som bifogats till domarna i målen T 1081-13, T 3120-13 och T 1537-14 innehåller information som helt saknar betydelse för redovisningen av de omständigheter som kärandenas yrkanden grundades på. Jag anser att det är olämpligt att utforma tredsokodomar på det sätt som tingsrätten har gjort i de ovan angivna målen då det leder till att domarna blir oöverskådliga och svårlästa.

Domen i mål T 1857-14 är ytterligare ett exempel på en tredsokodom där yrkanden och återopanden redovisats genom hänvisning till en bilaga. Jag beslutar att ta upp utformningen av den domen till utredning i ett särskilt ärende.

En fråga gällande en tredsokodom

Mål T 1999-14 inleddes genom en ansökan om återvinning av en tredsokodom. Sedan svaranden hade betalat den omstämda kapitalskulden återkallade käranden sin talan varpå tingsrätten avskrev målet utan att undanröja tredsokodomen.

JO Lars Lindström: När ett mål om återvinning av en tredsokodom avskrivs på grund av att käranden har återkallat sin talan förlorar tredsokodomen sin verkan vilket bör komma till uttryck i avskrivningsbeslutet, lämpligen genom att tredsokodomen förklaras undanröjd.

Ränta på rättegångskostnader

I två tvistemålsdomar (i mål T 113-14 och T 1058-14) förpliktade tingsrätten den tappande parten att betala motpartens rättegångskostnader. Tingsrätten fattade inte något beslut om ränta på rättegångskostnaderna. I ett annat mål (T 1391-14) meddelade tingsrätten tredsokodom mot svaranden den 11 september 2014. I domen förpliktade tingsrätten svaranden att ersätta käranden för rättegångskostnader med visst belopp jämte ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från den 5 september 2014, dvs. sex dagar innan domen meddelades, till dess betalning sker.

JO Lars Lindström: Av 18 kap. 8 § andra stycket RB framgår att ersättning för rättegångskostnad även ska innefatta ränta enligt 6 § räntelagen från dagen då målet avgörs till dess betalning sker. I mål T 113-14 och T 1058-14 skulle tingsrätten således ha förpliktat den tappande parten att även betala sådan ränta på de angivna rättegångskostnaderna. Det var vidare fel av tingsrätten att i mål T 1391-14 förordna om ränta från en tidigare dag än när domen meddelades.

En annan fråga om ränta

I två tvistemål (FT 2508-13 och FT 269-14) angav tingsrätten i domsluten att svaranden förpliktades att betala ett visst kapitalbelopp samt ränta med en viss angiven procentsats från vissa angivna datum.

JO Lars Lindström: När tingsrätten i en dom förpliktar tappande part att betala ränta på ett kapitalbelopp bör rätten inte bara ange räntesatsen utan även vilken slags ränta som avses, t.ex. årlig ränta. Så har inte skett i de nämnda tvistemålsdomarna.

Rättelse och komplettering av tvistemålsdomar

Vid granskningen uppmärksammades tre tvistemålsdomar i vilka den dömande domaren fattat beslut om rättelse (mål T 2077-12 och T 2425-13) respektive komplettering (mål T 1327-14) av domslutet. Besluten saknade överklagandehänvisning.

JO Lars Lindström: Jag har tidigare berört frågan om rättelse av domar (se JO 2012/13 s. 55, dnr 4715-2011). Av det beslutet med däri gjorda hänvisningar framgår bl.a. att ett beslut om rättelse är att anse som ett slutligt beslut. Detsamma gäller ett beslut om komplettering. Eftersom det gick att överklaga besluten (49 kap. 3 § första stycket RB) skulle tingsrätten i besluten ha angett hur den som ville överklaga skulle gå till väga (17 kap. 12 § andra stycket RB).

Några frågor om överklagandehänvisning och datum för beslutets meddelande m.m.

I målen T 2156-13 och FT 2756-13 beslutade tingsrätten att målen skulle skrivas av. Besluten saknade överklagandehänvisning.

I mål T 3045-13 hade tingsrätten förordnat en god man för ena parten. Den gode mannen begärde sedan sitt entledigande och inkom i samband med detta med en kostnadsräkning till tingsrätten. På den ingivna kostnadsräkningen angav tingsrätten att den gode mannen tillerkändes ersättning av allmänna medel med ett visst belopp samt att kostnaden skulle stanna på staten. I beslutet angavs varken domstolen eller tid och ställe för beslutets meddelande. Beslutet saknade vidare överklagandehänvisning.

I mål T 2417-13 yrkade käranden att svaranden skulle utge utebliven semesterersättning och sjuklön. Sedan parterna hade träffat en överenskommelse återkallade käranden sin talan. Tingsrätten beslutade därefter att målet skulle skrivas av. Tingsrätten angav att ett överklagande av beslutet skulle vara ställt till Hovrätten över Skåne och Blekinge.

JO Lars Lindström: Eftersom det gick att överklaga besluten i mål T 2156-13, FT 2756-13 och T 3045-13 (49 kap. 3 § första stycket RB) skulle tingsrätten i besluten ha angett hur den som ville överklaga skulle gå till väga (17 kap. 12 § andra stycket RB). I mål T 3045-13 skulle tingsrätten vidare ha angett uppgifter om domstolen samt datum och ställe för beslutets meddelande (17 kap. 7 § och 12 § första stycket RB). Av handlingarna i mål T 2417-13 framgick att kärandens talan

innefattade sådana förhållanden mellan arbetsgivare och arbetstagare som ska handläggas enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister. Tingsrätten är enligt 2 kap. 2 § första stycket nämnda lag behörig att som första instans uppta och avgöra tvister av förevarande slag. Enligt 2 kap. 3 § samma lag är Arbetsdomstolen överrätt i mål som enligt 2 § tagits upp av tingsrätt och som överklagas därifrån. Det var således fel av tingsrätten att ange att ett överklagande av tingsrättens beslut skulle vara ställt till Hovrätten över Skåne och Blekinge.

Prövningen i några familjerättsliga mål

En fråga gällande vårdnad och boende

Vid granskningen av tre tvistemål (T 421-12, T 281-13 och T 952-13) uppmärksammades att tingsrätten i domarna hade förordnat dels att en av parterna skulle ha ensam vårdnad om parternas gemensamma barn, dels att barnen skulle bo tillsammans med den part som hade anförtrots ensam vårdnad.

JO Lars Lindström: Om barnet står under vårdnad av båda föräldrarna kan domstolen genom bestämmelsen i 6 kap. 14 a § FB besluta vem av föräldrarna barnet ska bo tillsammans med. Ett sådant beslut kan inte fattas när en av föräldrarna har ensam vårdnad om barnet. Domstolen har därför gjort fel när den meddelat ett sådant beslut.

En fråga gällande umgängesstöd och beslut angående barnets namn

Mål T 1041-12 avsåg vårdnad om barn m.m. Inför huvudförhandling i målet träffade parterna en överenskommelse. Tingsrätten meddelade dom i målet den 29 april 2014 i enlighet med överenskommelsen. Av överenskommelsen framgick bl.a. följande: ”Ronneby socialnämnd bistår med umgängesstöd en gång per månad, till en början fyra timmar per gång. Umgänget kan utökas efter socialtjänstens bedömning av att det är lämpligt utifrån [...:s] bästa. Umgänget kan påbörjas efter att [...] förberetts på umgänge och även träffat de två personer som kommer att fungera som umgängesstöd” samt “[...] förbinder sig att inte ta bort [...] som efternamn för [...] och [...] förbinder sig att acceptera att [...] även får namnet [...] samt att [...] ska använda [...:s] tilltalsnamn vid umgänget med henne.

JO Lars Lindström: Enligt 6 kap. 15 c § FB får rätten när den beslutar om umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med besluta att en person som utses av socialnämnden ska medverka vid umgänget om barnet har behov av det. Ett beslut om sådant umgängesstöd ska gälla för viss tid. När domstolen bestämmer tiden måste den göra en prognos avseende framtiden. Tiden ska bestämmas utifrån hur länge barnet kan förväntas behöva stödet. En rimlig utgångspunkt är att tiden bestäms till högst ett år (se Wallin och Vängby, Föräldrabalken, 1 januari 2013, Zeteo, kommentaren till 6 kap. 15 c §). Det ankommer alltså på rätten att ange för vilken tidsperiod umgänget ska ske i närvaro av umgängesstöd. Rätten borde därför ha begränsat umgängesstödet i tid. När det gäller själva beslutet om umgänge anser jag att det är så opreciserat att det inte kan verkställas. Det finns därför anledning att understryka att även ett beslut som grundas på en överenskommelse måste gå att verkställa. Av 5 kap. 1 § FB framgår att det finns särskilda regler om barnets namn,

se namnlagen (1982:670). Det finns alltså inga regler i FB som ger domstolen möjlighet att fatta beslut om barnets namn på så sätt som den har gjort. Domstolen borde därför inte ha fattat några beslut angående barnets namn, även om innehållet var förenligt med föräldrarnas vilja. Föräldrarnas överenskommelse kunde naturligtvis ha protokollförts, men alltså inte fått formen av ett beslut från tingsrätten.

Ett beslut om sekretess

Vid granskningen uppmärksammades ett tvistemål som gällde skadestånd (T 446-11) i vilket ett beslut om sekretess hade fattats av tingsrätten. I målet begärde svarandens ombud, i samband med en begäran om anstånd, att samtliga läkarintyg som hade inlämnats till tingsrätten skulle sekretessbeläggas. Tingsrätten tecknade ett beslut på ombudets anståndsbeväran i vilket angavs att anstånd medgavs samt att ”samtliga läkarintyg sekretessbeläggs”. Tingsrätten angav i beslutet inte någon tillämplig sekretessbestämmelse men stämpade på ett kuvert i akten som innehöll de aktuella läkarintygen en sekretessmarkering med 36 kap. 1 § OSL som tillämplig sekretessbestämmelse.

JO Lars Lindström: De läkarintyg som hade getts in till tingsrätten i målet är allmänna handlingar (2 kap. 3 och 6 §§ tryckfrihetsförordningen, TF). På en allmän handling som omfattas av en bestämmelse om sekretess får göras en anteckning om hinder att lämna ut handlingen, en s.k. sekretessmarkering (2 kap. 16 § TF och 5 kap. 5 § första stycket OSL). En sekretessmarkering medför ingen rättsverkan. En markering är alltså inte ett beslut eller bindande ställningstagande i en sekretessfråga och en myndighet får inte vägra att lämna ut en handling med hänvisning bara till att den har en sekretessmarkering. Tingsrätten synes i det ovan angivna målet, genom anteckningen på anståndsbeväran, ha beslutat i sekretessfrågan innan fråga om utlämnande av läkarintygen uppkommit. Försättningar för ett sådant beslut saknas. Den sekretessbestämmelse som tingsrätten angett på kuvertet innehållande läkarintygen är vidare inte tillämplig i ett mål som det förevarande.

Ärenden

Lämplighetsprövning av god man

Vid inspektionen uppmärksammades ett antal avslutade ärenden om anordnande av godmanskap i vilka överförmyndaren varit sökande och där överförmyndaren i ansökan yrkat att en viss person skulle förordnas till god man (bl.a. Ä 1037-14, Ä 1321-14 och Ä 1712-14). Bifogat till ansökningarna fanns samtycken från de föreslagna gode männen men inga lämplighetsintyg. I samtliga ärenden hade tingsrätten i slutliga beslut förordnat den av överförmyndaren föreslagna personen till god man.

JO Lars Lindström: Till god man ska, enligt 11 kap. 12 § FB, utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna. För tingsrättens handläggning i dessa slag av ärenden gäller officialprincipen. Detta innebär att domstolen har ett eget ansvar för att utredningen i ärendet är tillräcklig. JO har tidigare uttalat att en

tingsrätt i viss mån får anses ha rätt att utgå från att överförmyndaren, innan denne gör eller tillstyrker en ansökan, har vidtagit erforderlig utredning. Man kan dock inte utan vidare utgå från att så alltid är fallet (se JO 2009/10, s. 426, dnr 3958-2007 och 4296-2007). Eftersom det i ovan nämnda ärenden inte fanns några uttryckliga uppgifter om de föreslagna gode männens lämplighet borde tingsrätten ha förvissat sig om att erforderliga kontroller av lämpligheten vidtagits av överförmyndaren.

Beslut om särskild företrädare för barn

I ärendena Ä 1217-14, Ä 1714-14 och Ä 1822-14 förordnade tingsrätten särskild företrädare för barn. Av besluten framgår inte vilken eller vilka misstänka gärningar som låg till grund för förordnandet.

JO Lars Lindström: En särskild företrädare ska, i stället för barnets vårdnadshavare, som ställföreträdare ta till vara barnets rätt under förundersökningen och i efterföljande rättegång, se 3 § lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn. Avgränsningen till en pågående förundersökning och efterföljande rättegång i en eller två instanser motiveras av det grundläggande syftet med förordnandet, dvs. att med anledning av vissa bestämda misstankar om brott ta till vara barnets intresse under förundersökning och i rättegång. För att undvika oklarheter i fråga om förordnandets räckvidd är det angeläget att domstolen i ett beslut om förordnande så långt som möjligt preciserar vilken eller vilka misstänkta gärningar som ligger till grund för förordnandet (se prop. 1998/99:133 s. 29).

En fråga om domförhet vid prövningen av kontaktförbud

I ett ärende (Ä 2950-13) hade en person överklagat åklagarens beslut att inte meddela kontaktförbud. I ett slutligt beslut avslog tingsrätten överklagandet. Såvitt framgår av handlingarna avgjordes saken av en lagfaren domare utan nämnd.

JO Lars Lindström: I 18 § lagen (1988:688) om kontaktförbud behandlas tingsrättens sammansättning i ärenden om kontaktförbud. I första stycket sägs att tingsrätten vid avgörande av saken ska bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän. Vid annan handläggning är tingsrätten domför med en lagfaren domare. Tingsrätten har i det ovan angivna ärendet avgjort saken utan nämnd och har alltså inte varit domför.

Expediering av ett beslut om tillstånd till adoption

I Ä 664-14 lämnade tingsrätten en person tillstånd att adoptera makens barn. Av beslutet framgår att personen som adopterades var 23 år gammal. I tingsrättens dagboksblad antecknades att beslutet, sedan det hade vunnit laga kraft, expedierades till "FK".

JO Lars Lindström: Enligt 2 § förordningen (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken m.m. ska tingsrätten, om den gett tillstånd att anta adoptivbarn, så snart beslutet om detta har vunnit laga kraft sända meddelande om beslutet till Skatteverket. I fråga om barn som inte har fyllt 18 år ska meddelande om beslutet vidare skickas till bl.a. Försäkringskassan. I det ovan angivna ärendet skulle tingsrätten alltså

ha skickat en underrättelse om beslutet till Skatteverket. Såvitt framgår av handlingarna i ärendet har tingsrätten inte gjort det. Någon skyldighet att expediera beslutet till Försäkringskassan har inte funnits.

En fråga om sekretess

Tingsrätten skrev av två ärenden gällande särskild företrädare för barn (Ä 1219-14 och Ä 1557-14). I besluten förordnade tingsrätten att sekretessen enligt 36 kap. 1 § OSL även i fortsättningen skulle vara tillämplig på vårdnadshavarnas och barnets personuppgifter. I Ä 1557-14 angavs under rubriken Motpart "Sekretess A" och därefter personens adress. I Ä 1219-14 angavs under rubriken Motpart "Sekretess A" och "Sekretess B". Under "Sekretess B" angavs personens adress. Till besluten fogades en bilaga innehållande bl.a. motparternas namn och adress.

JO Lars Lindström: Jag har ovan under rubriken "En fråga om sekretess", s. 7 f. i detta protokoll, redogjort för bestämmelsen i 43 kap. 8 § OSL och hur sekretessen påverkas om en uppgift tas in i en dom eller ett beslut. Det är uppenbart att tingsrättens avsikt var att motparternas adressuppgifter skulle vara sekretessbelagda. De adressuppgifter som tagits in i beslutet under rubriken Motpart har dock gjorts offentliga. Jag vill åter framhålla vikten av att den som behandlar uppgifter som är sekretessreglerade sköter detta med stor omsorg och noggrannhet.

Utformningen av två slutliga beslut

I Ä 889-14 hade en person överklagat ett fördelningsbeslut meddelat av Kronofogdemyndigheten. Tingsrätten meddelade ett slutligt beslut i vilket överklagandet avsågs. Som bilaga 1 till beslutet fogade rätten ett yttrande från Kronofogdemyndigheten och tre handlingar på sammanlagt 13 sidor innehållande uppgifter om borgenärernas fordringar. Som bilaga 2 till beslutet fogade tingsrätten det överklagade beslutet, en skuldspecifikation samt en handling benämnd information om löneutmätning från Kronofogdemyndigheten.

I Ä 1212-14 hade en person överklagat ett beslut om utmätning i lön meddelat av Kronofogdemyndigheten. Tingsrätten meddelade ett slutligt beslut i vilket överklagandet avsågs. Under rubriken "Överklagat beslut" angav tingsrätten en uppgift om det överklagade beslutet samt hänvisade till bilaga 1. Till beslutet bifogades som bilaga 1 ett yttrande från Kronofogdemyndigheten, det överklagade beslutet, en skuldspecifikation, två likalydande handlingar benämnda information om löneutmätning från Kronofogdemyndigheten, en förbehållsbeloppsberäkning från Kronofogdemyndigheten, ett beslut om ändring av beslut om utmätning av lön fattat av Kronofogdemyndigheten i tiden efter det överklagade beslutet, ytterligare en skuldspecifikation samt ytterligare en förbehållsbeloppsberäkning från Kronofogdemyndigheten.

JO Lars Lindström: I 23 § MÄF finns bestämmelser om vad ett slutligt beslut som går parten emot i ett ärende som handläggs enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden ska innehålla. Häri anges bl.a. att det ska innehålla uppgifter om parternas yrkanden och invändningar samt de omständigheter som dessa grundas

på och skälen för beslutet med uppgift om vad som är utrett i ärendet. Jag har ovan under rubriken ”Utformningen av vissa tvistemålsdomar”, s. 15 f. i detta protokoll, anfört att en målsättning bör vara att skriva domar så att de blir begripliga för alla som tar del av dem samt att domaren bör undvika onödig information som saknar betydelse för sammanhanget. Detsamma gäller vid utformningen av slutliga beslut i ärenden. Jag har inget att invända mot att en domstol till ett slutligt beslut fogar bl.a. det överklagande beslutet. Till besluten i Ä 889-14 och Ä 1212-14 har emellertid därutöver fogats handlingar som saknar betydelse för sammanhanget. Jag anser att nämnda beslut till följd av detta uppvisar brister i överskådlighet.

En fråga om sekretessbelagda uppgifter i beslutsböcker

I samband med granskningen av dom- och beslutsböcker och motsvarande sammanställningar återfanns i pärnarna med beslut, som senare ska föras samman i inbundna böcker, bl.a. tre i protokollsform uppsatta slutliga beslut i ärenden gällande förordnande av särskild företrädare för barn (Ä 2962-13, Ä 122-14 och Ä 1557-14). Protokollen och de där i intagna besluten innehöll identitetsuppgifter som enligt förordnande i besluten omfattas av sekretess.

JO Lars Lindström: Enligt 32 § MÄF ska slutliga beslut som inte sätts upp särskilt årsvis föras samman i beslutsböcker. Uppgifter för vilka det gäller sekretess enligt OSL ska inte tas in i böckerna. Besluten i ärendena rörande förordnande av särskild företrädare för barn är slutliga beslut som inte har satts upp särskilt. Sådana beslut ska som ovan nämnts årsvis föras samman i beslutsböcker. Det finns dock inget krav på att böckerna ska vara inbundna. Jag erinrar om att uppgifter för vilka det gäller sekretess inte ska tas in i beslutsböckerna och jag förutsätter att tingsrätten ser till att så inte sker.

Hemliga tvångsmedel

JO Lars Lindström: Ett beslut om hemliga tvångsmedel bygger i allmänhet på en promemoria från polisen. I min granskning noterade jag exempel på ärenden där promemorian var så kortfattad att den inte kunde ge underlag för ett ställningstagande att det förelåg skälig misstanke, vilket i de granskade fallen var kravet för att få använda ett tvångsmedel. Tingsrätten hade i dessa fall gett tillstånd till att använda hemliga tvångsmedel och jag får utgå från att det vid sammanträdet lämnades muntliga upplysningar till utfyllnad av de knapphändiga redovisningarna i polisens promemorior men att dessa muntliga upplysningar inte hade dokumenterats. Jag vill därför understryka vikten av att muntlig information som lämnas vid förhandlingen också dokumenteras i rättens protokoll.

Jag vill som exempel på dokumentationsbrister nämna följande.

I ett ärende hölls sammanträde den 11 september 2012. Vid sammanträdet ansökte åklagaren om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Tingsrätten biföll ansökan. Av handlingarna framgår ingenting om vilka som var misstänkta och – förutom brottsrubriceringen – om underlaget för misstankarna. Jag utgår från att åklagaren under förhandlingen lämnade sådana muntliga upplysningar att det fanns underlag för rättens beslut.

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation kan avse ett telefonnummer som det finns *synnerlig anledning* att anta att den misstänkte har kontaktat eller kommer att kontakta (27 kap. 20 § första stycket 2 RB). I ett ärende ansökte åklagaren om sådan övervakning. I handlingarna framgår att de aktuella telefonnumren var sådana som de misstänkta personerna *förväntades* kontakta. Jag utgår från att åklagaren under förhandlingen, som hölls den 11 september 2012, lämnade sådana upplysningar att rätten kom fram till att det fanns synnerlig anledning att anta att de misstänkta personerna skulle kontakta dessa telefonnummer.

I ett ärende var en person misstänkt för brott. Åklagaren ansökte om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation avseende hans telefon. Dessutom ansökte åklagaren även om övervakning av ytterligare en medmisstänkt persons telefon. Beträffande misstankarna mot denne sadet i handlingarna endast att det är sannolikt att den misstänkte samarbetar med vederbörande. Tingsrätten biföll båda ansökningarna. Eftersom det krävs skäligen misstanke för bifall till ansökan utgår jag från att åklagaren under förhandlingen, som hölls den 16 oktober 2012, lämnade ytterligare upplysningar om misstankarna.

I ett ärende angavs beträffande brottsmisstanken dels rubriceringen, dels att brottet hade utförts av flera gärningsmän och att de hade haft mycket kontakt med varandra via telefon. Rätten höll sammanträde den 4 december 2012 och biföll ansökan om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Jag utgår från att åklagaren lämnade ytterligare upplysningar vid förhandlingen så att rätten kunde ta ställning till om det fanns skäligen misstanke om brott.

I ett ärende hölls sammanträde den 5 december 2012. Av handlingarna framgår inte den misstänktes namn. När det gäller brottet framgår bara brottsbenämningen. Jag utgår från att åklagaren lämnade ytterligare upplysningar vid förhandlingen.

I ett ärende biföll rätten den 25 juni 2014 en ansökan om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation. Den 7 juli 2014 ansökte åklagaren om avlyssning av ytterligare ett telefonnummer. Rätten biföll ansökan samma dag. Av handlingarna framgår varken vem som är abonnent eller skälen till att avlyssningen begärdes. Jag utgår från att åklagaren lämnade ytterligare upplysningar vid förhandlingen.

I ett av de granskade ärendena var två personer misstänkta för förberedelse till grov stöld. Åklagaren ansökte om tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. I ansökan anfördes beträffande misstankarna sammanfattningsvis *att* det framkommit att de misstänkta planerade att utföra ett inbrott i en villa, *att* de misstänkta hade setts röra sig i det aktuella området, *att* det hade fotograferats skoavtryck i snön runt den aktuella villan *samt att* skoavtrycken var mycket välliknande skor tillhörande en av de misstänkta. Tingsrätten biföll ansökan. Jag beslutar att ta upp handläggningen av ärende SÄ 2-14 till utredning i ett särskilt ärende.

Vid protokollet

Ida Olsson

Justerat den 23/1 2015

Lars Lindström